

LBRIS

We know
books

EPICTET

**MARCUS
AURELIUS**

MANUALUL
Cugetări și dialoguri

MEDITAȚII
Către mine însumi

Revolution
Antet

LRDIS

We know

books

© Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparțin
editurii ANTET REVOLUTION.

Reproducerea sau transmiterea, chiar fragmentară prin orice mijloace
cunoscute sau viitoare sunt permise numai cu acordul scris al Editorului.

Redactor: Nicolae Năstase

Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu

Coperta: Andreea Năstase

ISBN 978-973-636-467-9

Distribuit de:

DAC REVOLUTION, Tel: 0744 335 750

E-mail: tonomatulcucarti2012@yahoo.com

www.tonomatul.ro; www.EdituraAntet.ro

EPICTET

MANUALUL
Cugetări și dialoguri

Traducerea:
Mariana ILIE

LBRIS

We know
books

CUGETĂRI

I. Dintre toate lucrurile care sunt pe lume, unele depind de noi, iar altele nu. Cele care depind de noi sunt opiniile noastre, mișcările noastre, dorințele, înclinațiile și aversiunile noastre – într-un cuvânt, toate acțiunile noastre.

II. Cele care nu depind de noi sunt trupul, bunurile, reputația, demnitățile, într-un cuvânt, toate lucrurile care nu fac parte din acțiunile noastre.

III. Lucrurile care depind de noi sunt libere prin natura lor, nimic nu poate să li se opună sau să le oprească; cele care nu depind de noi sunt slabe, sclave, dependente, supuse miilor de obstacole și inconveniente, cu totul străine de noi.

IV. Amintește-ți deci că, dacă tu consideri libere lucruri care prin natura lor sunt sclave și proprii ție pe cele care depind de altcineva, vei întâmpina la fiecare pas obstacole, vei fi rănit, tulburat și te vei plânge de zei și de oameni, în timp ce considerând al tău ceea ce ți aparține de drept și străin ceea ce e al altcuiva, nimeni nu te va obliga să faci ceea ce nu vrei și nici nu te va împiedica să faci ceea ce vrei, nu te vei plânge de nimeni, nu vei acuza pe nimeni, nu vei face nici cel mai mic lucru împotriva ta însuși, nimeni nu-ți va face vreun rău și nu vei avea nici un dușman, căci nimic rău nu ți se va întâmpla.

V. Dacă aspiri deci la bunuri atât de importante, amintește-ți că pentru a le dobândi nu trebuie să muncești puțin și că, în ceea ce privește lucrurile exterioare, trebuie să renunți la unele complet, iar pe altele să le amâni. Căci dacă încerci să le împaci pe toate, urmărind și aceste bunuri și bogăția și demnitățile, e posibil să nu le obții pe acestea din urmă pentru că ți le-ai dorit pe celelalte, dar cu siguranță nu vei reuși să dobândești acele bunuri, singurele care ți-ar putea aduce libertatea și fericirea.

VI. Astfel, în fața oricărei năluciri dureroase, fii pregătit să spui: „Nu ești decât în imaginația mea, nu ești ceea ce pari.“ Apoi, examinează-o cu atenție, aprofundează-o și, pentru a o sonda, servește-te de regulile pe care le-ai învățat, mai ales de prima dintre

ele, de a ști dacă lucrul care îți dăunează face parte dintre cele care depind de noi, sau din celelalte; și, dacă e din cele care nu stau în puterea noastră, spune-ți fără să șovăi: „Asta nu mă privește“.

VII. Amintește-ți că a obține ceea ce îți dorești reprezintă sfârșitul dorințelor tale și că sfârșitul temerilor tale înseamnă a evita lucrurile de care te temi. Cel care nu obține ceea ce își dorește e nefericit, iar cel care se lovește de lucrul de care se teme se simte mizerabil. Deci, dacă nu ai aversiune decât pentru ceea ce e contrar binelui tău și depinde de tine nu te vei lovi niciodată de lucrul de care te temi. Dar dacă te temi de moarte, de boală sau de sărăcie, vei fi nefericit. Transpune-ți deci temerile, fă-le să treacă de la lucrurile care nu depind de noi la cele care depind, iar în privința temerilor tale, suprimă-le în întregime pentru moment. Căci, dacă îți dorești unul din lucrurile care nu stau în puterea noastră, vei fi în mod necesar nefericit; iar în privința lucrurilor care ne stau în putere, nu ești încă în stare să le cunoști pe cele pe care e bine să ți le dorești. Așteptând să fii în stare, mulțumește-te să cercetezi lucrurile sau să fugi de ele, dar încet, întotdeauna cu rezerve și fără grabă.

VIII. În fața fiecăruia din lucrurile care te distrează, care servesc nevoilor tale sau pe care le iubești nu uita să-ți spui în sinea ta ce e de fapt acel lucru. Începe cu cele mai mici. Dacă iubești un vas de pământ, spune-ți că iubești un vas de pământ; dacă se sparge, nu vei fi tulburat. Dacă-ți iubești fiul sau soția, spune-ți că iubești o ființă muritoare și, dacă moare, nu vei fi deloc tulburat.

IX. Când ești pe punctul de a întreprinde ceva, gândește-te bine ce reprezintă lucrul pe care-l vei face. Dacă urmează să te îmbăiezi, reprezintă-ți ceea ce se petrece de obicei în băile publice: oamenii care aruncă cu apă, se împing, își aruncă injurii, fură. Vei fi mai sigur de ceea ce vrei să faci dacă îți vei spune înainte: „Vreau să fac baie, dar vreau și să-mi păstrez libertatea și independența, care țin de adevărata mea natură.“ Și tot așa despre fiecare lucru care ți se va întâmpla. Căci astfel, dacă un obstacol oarecare te va împiedica să faci baie, vei avea pregătită această reflecție: „Nu vreau doar să mă îmbăiez, ci și să-mi păstrez libertatea și independența, iar dacă m-aș supăra, mi le-aș pierde.“

X. Ceea ce-i tulbură pe oameni nu sunt lucrurile, ci opiniile pe care le au despre ele. De exemplu, moartea nu e deloc un lucru rău, căci dacă ar fi fost, i-ar fi părut astfel și lui Socrate; dar opinia pe care o avem, că *moartea e un rău*, iată răul. Deci atunci când

suntem contrariați, tulburați sau triști, să nu-i acuzăm pe alții pentru aceasta, ci doar pe noi înșine, adică opiniile noastre.

XI. Ai acuza pe alții pentru nefericirea ta e o dovadă de ignorantă; a nu te acuza decât pe tine însuși, e o dovadă că începi să înveți, iar a nu-i acuza nici pe ceilalți, nici pe tine e semn că ești deja instruit.

XII. Nu te lăuda niciodată cu vreo calitate străină. Dacă un cal ar spune cu mândrie: „Sunt frumos“, acest lucru ar fi suportabil, dar tu, când spui mândru: „Am un cal frumos“ trebuie să știi că îți atribui gloria de a avea un cal frumos. Ce e al tău în asta? Uzul imaginației tale. De aceea, atunci când, utilizându-ți imaginația, vei urma natura, atunci vei putea să fii mândru, căci vei fi mândru de un bun care-ți aparține.

XIII. Dacă într-o călătorie pe mare vasul tău intră într-un port și ești trimis să iei apă, tu poți, la întoarcere, să culegi o scoică sau o ciupercă, dar fără a înceta să te gândești la vasul tău și întorcând mereu capul, de teamă să nu te cheme cârmaciul, iar dacă te cheamă, trebuie să arunci tot și să fugi, de teamă ca nu cumva, dacă-l faci să aștepte, să nu fii aruncat pe vas cu mâinile și picioarele legate ca un animal. La fel se întâmplă și în călătoria acestei vieți: dacă, în loc de scoici sau ciuperci, ți se dă o soție sau un copil, tu îi poți lua; dar, dacă te cheamă cârmaciul, trebuie să alergi la vas și să lași tot, fără a privi în urmă. Iar dacă ești bătrân, nu te îndepărta prea mult de vas, de teamă să nu vină cârmaciul să te cheme, iar tu să nu fii în stare să-l urmezi.

XIV. Nu pretinde ca lucrurile să se întâmple așa cum dorești tu, ci așa cum se întâmplă și vei prospera întotdeauna.

XV. Boala e un obstacol pentru trup, dar nu pentru voință, atâta timp cât aceasta nu slăbește. „Șchiopățez“. Iată un inconvenient pentru piciorul meu, dar nu și pentru voința mea. Spune-ți același lucru pentru toate accidentele care ți se vor întâmpla, și vei descoperi că există întotdeauna un inconvenient pentru altceva, dar nu pentru tine.

XVI. Pentru fiecare obiect care ți se înfățișează, amintește-ți să te întorci către tine însuși și să cercetezi ce virtute ai pentru a folosi bine acest obiect. Dacă vezi un băiat sau o fată frumoasă, vei găsi împotriva lor o virtute, care este abținerea. Dacă e necesară puțină trudă, puțin chin, vei găsi curajul pentru aceasta; dacă e vorba de injurii și de afronturi, vei găsi răbdarea și resemnarea necesare.

Dacă te obișnuiești astfel să opui oricărui accident virtutea pe care natura ți-a dat-o pentru a-l combate, nu te vei mai lăsa niciodată purtat de imaginație.

XVII. Nu spune niciodată, despre nimic: „Am pierdut acest lucru“, ci „L-am dat“. Ți-a murit fiul? L-ai dat. Soția ta e moartă? Ai dat-o. Ți s-a luat pământul? Ai mai restituit ceva. – Dar cel care mi l-a luat e un om rău. – Ce-ți pasă prin mâinile cui a vrut să și-l ia înapoi cel care ți l-a dat? Cât timp ți-l lasă, folosește-l ca pe ceva care nu-ți aparține, așa cum călătorii folosesc hanurile.

XVIII. Dacă vrei să înaintezi în înțelepciune, lasă deoparte judecățile de felul acestora: „Dacă-mi neglijez afacerile, voi fi în curând ruinat și nu voi avea din ce să mai trăiesc; dacă nu-mi voi pedepsi sclavul, va deveni rău.“ Căci e mai bine să mori de foame renunțând la griji și la temeri decât să trăiești în belșug, dar înconjurat de neliniște și de necazuri. E mai bine ca sclavul tău să fie rău, decât să fii tu nefericit. Începe deci cu lucrurile mărunte. Ți-a fost vărsat uleiul? Ți-a fost furat vinul? Spune-ți: „acesta este prețul pe care-l plătesc pentru liniștea mea, cu acest preț mi-am cumpărat libertatea; nimic nu e gratis.“ Când îți vei chema sclavul, gândeste-te că poate nu te aude sau că, auzindu-te, nu poate face nimic din ceea ce i-ai poruncit. „Dar, vei spune, sclavul meu va înțelege greșit răbdarea mea și va deveni incorigibil.“ Da, dar tu te vei simți bine pentru că, mulțumită lui, vei învăța să lași deoparte neliniștea și tulburarea.

XIX. Dacă vrei să înaintezi în înțelepciune, nu te feri, în ceea ce privește lucrurile exterioare, să treci drept imbecil și nesimțitor.

XX. Nu căuta să treci drept savant și, dacă pentru unii ești un adevărat personaj, teme-te de tine însuși. Să știi că nu e ușor să-ți păstrezi în același timp și voința conformă cu natura și lucrurile exterioare; dar e necesar ca, atunci când te atașezi de unul, să-l neglijezi pe celălalt.

XXI. Dacă vrei ca soția, copiii și prietenii tăi să trăiască veșnic, ești nebun, căci vrei ca lucrurile care nu depind de tine să depindă și ceea ce e al altcuiva să fie al tău. La fel, dacă vrei ca sclavul tău să nu facă nici o greșală, ești nebun, căci vrei ca viciul să nu mai fie viciu, ci altceva. Vrei să nu fii înșelat în așteptările tale? Poți s-o faci: nu-ți dori decât ceea ce depinde de tine.

XXII. Adevăratul stăpân al fiecăruia dintre noi e cel care are puterea de a ne da sau de a ne lua ceea ce vrem sau ceea ce nu vrem. Deci orice om care vrea să fie liber nu trebuie să vrea sau să refuze nimic din ceea ce depinde de ceilalți, altfel va fi în mod necesar sclav.

XXIII. Amintește-ți că în viață trebuie să te comporți ca la un festin. O farfurie a ajuns la tine? Întinzându-ți mâna cu decentă, ia-o cu modestie. Îți e luată? Nu o reține. N-a venit încă? Nu râvni la masa celui de alături, așteaptă să vină în cele din urmă pe partea pe care te afli. Poartă-te la fel cu copiii, cu o femeie, cu îndatoririle și cu demnitățile, cu bogățiile, și vei fi demn de a fi primit chiar la masa zeilor. Iar dacă nu iei ceea ce ți se oferă, ci îl respingi și îl disprețuiești, atunci nu vei fi doar convivul zeilor, ci egalul lor, și vei domni împreună cu ei. Acționând astfel, Diogene, Heraclit și alți câțiva au meritat să fie numiți oameni divini, ceea ce au și fost într-adevăr.

XXIV. Când vezi pe cineva plângând, fie pentru că e îndoliat, fie pentru că fiul său e departe, fie pentru că și-a pierdut bunurile, ia seama ca imaginația ta să nu o ia razna și să te seducă, convingându-te că acel om e într-adevăr nefericit din cauza acelor lucruri exterioare; dimpotrivă, fă tu singur distincția: ceea ce-l apasă nu e accidentul care i s-a întâmplat, căci un alt om nu e deloc afectat de acesta, ci opinia pe care o are în această privință. Dacă e totuși necesar, nu refuza să plângi alături de el și să-i alini durerea cu vorbele tale, dar ia seama ca această compasiune să nu te cuprindă și să nu fii cu adevărat afectat de ea.

XXV. Amintește-ți că ești actor într-o piesă, lungă sau scurtă, în care autorul a vrut să te includă. Dacă el vrea să joci rolul unui cerșetor, trebuie ca tu să-l joci cât poți mai bine. La fel, dacă vrea să joci rolul unui șchiop, al unui împărat, al unui plebeu. Căci depinde de tine să joci bine personajul care ți-a fost dat, dar depinde de altul să ți-l aleagă.

XXVI. Atunci când corbul scoate un croncănit de rău augur, nu-ți lăsa imaginația să o ia razna, ci fă deosebirea și spune-ți: „Nici una din nefericirile prezise de acest semn nu mă privește; aceste nenorociri privesc sau trupul meu cel slab, sau mica mea agoniseală, sau mica mea reputație, sau pe soția mea și pe copiii mei. Pentru mine nu există decât preziceri fericite, dacă eu vreau; căci, orice s-ar întâmpla, depinde de mine să iau partea bună a acestei întâmplări.“

XXVII. Poți fi invincibil dacă nu te angajezi niciodată în vreo luptă în care victoria nu depinde doar de tine.

XXVIII. Ia seama ca nu cumva, văzând pe cineva acoperit de onoruri, sau având o mare putere, sau fiind înfloritor din vreo altă cauză, ia bine seama, îți spun, ca nu cumva, purtat și sedus de imaginație să-l consideri fericit. Căci, dacă adevărata esență a binelui constă în lucrurile care depind de noi, atunci nici invidia, nici emulația, nici gelozia nu-și vor mai găsi locul, iar tu nu vei mai voi să fii nici general, nici senator, nici consul, ci liber; or, există o singură cale spre libertate: disprețul pentru lucrurile care nu depind de noi.

XXIX. Amintește-ți că cel care te jignește cu adevărat nu e nici cel care te înjură, nici cel care te lovește, ci e opinia pe care o ai despre ei și care te face să-i privești ca pe niște oameni de care ești jignit. Deci, atunci când cineva te necăjește și te irită, să știi că nu omul acela te irită de fapt, ci propria ta opinie. Străduiește-te deci, înainte de toate, să nu te lași purtat de imaginație, căci, odată ce câștigi timp și ai un oarecare răgaz, vei fi cu mai multă ușurință stăpân pe tine.

XXX. Dacă ai în fiecare zi în fata ochilor moartea, exilul și toate celelalte lucruri care par teribile – mai ales moartea – nu vei mai avea niciodată gânduri nedemne și nici nu ți se va mai întâmpla să-ți dorești ceva cu prea mare ardoare.

XXXI. Vrei să devii filozof. Pregătește-te să fii batjocorit, și spune-ți că plebea te va fluiera și va striga: „Acest filozof a apărut peste noapte. De unde îi vine această aroganță?” În ceea ce te privește, să nu fii arogant, dar să te detașezi cu putere de maximele care ți s-au părut cele mai bune și mai frumoase. Și amintește-ți că, dacă rămâi ferm, chiar și cei care au răs la început de tine te vor admira, pe când, dacă cedezi insultelor lor, vor râde de tine de două ori mai mult.

XXXII. Dacă ți se întâmplă vreodată să te întorci spre lucrurile exterioare în scopul de a plăcea cuiva, să știi că ai decăzut din starea ta. A fi filozof, în toate și pretutindeni, să-ți fie deci de ajuns. Iar dacă, în plus, vrei să și pari filozof, mulțumește-te să pari astfel în proprii tăi ochi și e suficient.

XXXIII. Să nu te lași tulburat deloc de acest gen de gânduri și de raționamente: „Voi fi disprețuit; nu voi mai însemna nimic în

lume.“ Căci, dacă disprețul e ceva rău, nu poți face rău prin mijlocirea altcuiva, așa cum se întâmplă și cu viciul. Depind de tine primele obligații pe care le ai? Depinde de tine să fii invitat la un festin? Nicidecum. Cum e deci posibil ca acestea să fie un prilej de dispreț și o dezonoare pentru tine? Cum e posibil să nu însemni nimic în lume, tu, care nu trebuie să fii nimic în afară de ceea ce depinde de tine, iar în această privință te poți considera foarte important? „Dar prietenii mei vor fi lipsiți de orice ajutor din partea mea.“ – Cum adică, *lipsiți de orice ajutor*? Nu le vei mai da bani? Nu-i vei mai face cetățeni romani? Cine ți-a spus că aceste lucruri sunt dintre cele care se află în puterea noastră, și că ele nu aparțin altcuiva în afară de noi? Și cine poate da altora ceea ce nu are nici el însuși? „Agonisește bunuri, va spune cineva, ca să avem și noi din acestea.“ Dacă pot avea păstrându-mi pudoarea, modestia, fidelitatea, generozitatea, arătați-mi calea pe care trebuie s-o urmez pentru a fi bogat și voi fi. Dar dacă vreți să-mi pierd adevăratele bunuri pentru ca voi să agonisiți unele false, vedeți cât de strâmbă e balanța și cât sunteți de ingrati și de nechibzuiți. Ce iubiți mai mult? Banii, sau pe un prieten înțelept și fidel? Ah! Ajutați-mă mai degrabă să dobândesc aceste virtuți și nu-mi mai cereți să fac lucruri prin care le-aș putea pierde. – „Dar, vei spune tu apoi, nu-i voi aduce nici un serviciu patriei mele.“ Ce servicii? Din cauza ta nu va mai avea porticuri? Sau băi publice? Ce vrea să spună asta? E ca și cum n-ar mai avea încălțări din partea unui fierar sau arme de la un cizmar. Or, e de ajuns ca fiecare să-și păstreze starea și să-și facă treaba. Dar dacă, prin exemplul tău, i-ai da patriei un alt cetățean înțelept, modest și fidel, nu i-ai face nici un serviciu? Desigur că i-ai face, și încă unul foarte mare; nu vei fi deci inutil pentru ea. – „Ce rang voi avea în cetate?“ – Cel pe care-l vei putea obține rămânând fidel și modest. Dar dacă, vrând s-o servești, îți pierzi aceste virtuți, ce servicii îi vei mai face patriei, când vei fi devenit nerușinat și perfid?

XXXIV. Cineva a fost preferat ție la un festin, la un sfat, într-o vizită. Dacă acestea sunt lucruri bune, trebuie să te bucuri că s-au întâmplat aproapei tale. Iar dacă sunt rele, nu te învinovăți că ești scutit de ele. Dar amintește-ți că nefăcând, pentru a obține lucrurile care nu depind de noi, demersurile pe care le fac cei ce le obțin, e imposibil ca ție să ți se dea o parte egală cu a lor. Căci cum ar putea cel care nu bate niciodată la ușa unui mare senior să fie tratat la fel de bine ca unul care vine acolo în fiecare zi? Cel

care nu-l însoțește niciodată atunci când iese, la fel ca acela care-l însoțește? Cel care nu-l măgulește și nu-l laudă, la fel ca acela care nu încetează să-l măgulească și să-l laude? Ești deci injust și lacom dacă, fără a da lucrurile cu care se achită toate aceste favori, vrei să le ai gratis. Cu cât se vinde salata la piață? Cu un obol. Dacă vecinul tău dă obolul și își ia salata, iar tu, nedând obolul, te întorci fără salată, nu-ți imagina că ai mai puțin decât el; căci dacă el are salata, tu ai obolul tău, pe care nu l-ai dat. La fel se întâmplă și aici. Nu ai fost invitat la un festin? E pentru că nu ai plătit gazdei festinului prețul cu care ți-l vinde. Acest preț e o laudă, o vizită, complezența, dependența. Plătește deci prețul, dacă acest lucru te-ar mulțumi. Dar dacă, fără a plăti prețul, vrei să ai marfa, ești lacom și nedrept. Nu ai nimic care să înlocuiască acel festin la care nu ai fost? Ai, desigur, ceva care valorează mai mult decât festinul, și anume faptul de a nu-l fi lăudat pe cel pe care nu ai vrut să-l lauzi și de a nu fi fost nevoit să-i suporti orgoliul și insolența.

XXXV. Putem afla intențiile naturii prin lucrurile asupra cărora nu ne aflăm în dispută unii cu alții. De exemplu, atunci când sclavul vecinului a spart o cupă sau altceva, îi spui, desigur, pentru a-l consola, că e un accident obișnuit. Să știi deci că, atunci când ți se va sparge o cupă care e a ta, trebuie să fii la fel de liniștit pe cât erai atunci când s-a spart cea a vecinului. Aplică această maximă celor mai importante lucruri. Când fiul sau soția altuia moare, nu există nimeni care să nu spună că aceasta e sorta omului. Dar când moare soția sau fiul tău, nu auzim decât plânsete, strigăte, gemete: „Cât de nefericit sunt! Sunt pierdut!“ Ar trebui totuși să ne amințim de sentimentele pe care le-am avut aflând că aceleași accidente s-au întâmplat altora.

XXXVI. Așa cum nu ne propunem un scop ca să-l ratăm, tot astfel natura răului nu există în lume.

XXXVII. Dacă cineva ți-ar pune trupul la dispoziția primului venit, ai fi fără îndoială foarte supărat; iar atunci când tu însuși îți abandonezi sufletul primului venit, pentru ca, atunci când el îți aruncă injurii, sufletul să fie afectat și tulburat, nici măcar nu roșești!

XXXVIII. În orice acțiune, înainte de a o întreprinde, privește cu atenție ceea ce o precede și ceea ce îi urmează și întreprinde-o după această examinare. Dacă nu faci astfel, vei face la început totul cu plăcere, pentru că nu vei întrezări urmările, dar în final, apărând rușinea, vei fi cuprins de confuzie.

XXXIX. Ai vrea mult să fii laureat la jocurile olimpice. Într-adevăr, și eu aș vrea, pentru că e ceva glorios. Dar examinează bine înainte ceea ce precede și ceea ce urmează unei astfel de acțiuni. Poți s-o întreprinzi după acest examen. Trebuie să studiezi disciplina, să mănânci bine, să te abții de la tot ceea ce fletează gustul, să-ți faci exercițiile la ore fixe, fie frig, fie cald; să nu bei nici apă rece, nici vin decât moderat; într-un cuvânt, trebuie să te supui fără rezerve maestrului de exerciții, ca unui medic și, după aceea, să mergi la jocuri. Acolo, poți să fii rănit, să-ți scrântești piciorul, să înghiți mult praf, să fii uneori lovit și, după toate astea, să fii învins. Când vei fi cântărit toate aceste lucruri, mergi, dacă vrei, și fii atlet. Dacă nu-ți iei aceste precauții, nu vei face decât să-ți pierzi vremea și să te joci precum copiii, care acum fac pe luptătorii, acum pe gladiatorii, care acum cântă la trompetă și după o clipă pun în scenă tragedii. La fel s-ar întâmpla și cu tine: ai fi când atlet, când gladiator, când retor, după toate astea filozof și, în adâncul sufletului tău, nu ai fi nimic. Ca o maimuță, vei imita tot ceea ce vei vedea și toate obiectele îți vor plăcea pe rând, căci nu ai examinat ceea ce voiai să faci, ci te-ai apucat de ele în mod temerar, fără a fi circumspect, ghidat doar de lăcomia și de capriciile tale. Astfel, mulți oameni, văzând un filozof, sau auzind pe cineva spunând că Euphrates vorbește bine (și cine ar putea vorbi ca el?) vor imediat să fie filozofi.

XL. Prietene, ia în considerare mai întâi natura acțiunii pe care o întreprinzi și apoi examinează propria ta natură pentru a vedea dacă e destul de puternică pentru a purta această povară. Vrei să participi la pentatlon sau să fii gladiator? Privește-ți brațele, coapsele, șalele, căci nu suntem toți născuți pentru același lucru. Vrei să fii filozof? Crezi că îmbrățișând această profesie vei putea să mănânci la fel ca toți ceilalți, să bei ca ei, să renunți asemenea lor la toate plăcerile? Trebuie să veghezi, să lucrezi, să te îndepărtezi de părinți și de prieteni, să fii jucăria unui sclav, să fii întotdeauna ultimul în vânarea onorurilor, a îndatoririlor, în tribunale, într-un cuvânt în toate afacerile. Examinează bine toate aceste lucruri și vezi dacă vrei să cumperi cu acest preț liniștea, libertatea, armonia. Dacă nu, apucă-te de orice alt lucru și nu face precum copiii, nu fii azi filozof, mâine republican, apoi retor și după toate acestea intendentul lui Cezar. Aceste lucruri nu se potrivesc unul cu celălalt. Trebuie să fii un singur om, bun sau rău; trebuie să te dedici lucrurilor care se potrivesc cu sufletul și cu trupul tău; trebuie să

muncеști ca să dobândești calitățile interioare sau bunurile exterioare, adică trebuie să susții caracterul unui filozof sau al unui om obișnuit.

XLI. Datoriile se măsoară în general după relațiile în care suntem implicați. E tatăl tău? Ești obligat să ai grijă de el, să-l ascuți în toate, să-i suporti reproșurile și purtarea urâtă. – Dar e un tată rău. – Și ce dac? Prietene, natura te-a legat în mod necesar de un tată bun? Nu, ci doar de un tată. Fratele tău te tratează în mod nedrept? Păstrează-ți în ceea ce-l privește rangul de frate și nu privi ceea ce face el, ci ceea ce trebuie să faci tu și starea în care se află libertatea ta dacă faci ceea ce natura vrea să faci. Căci un altul nu te va ofensa și nu te va răni niciodată dacă tu nu vrei acest lucru, și nu vei fi rănit decât dacă te vei considera rănit. Astfel, vei fi întotdeauna mulțumit de vecinul tău, de concetățeanul tău, de generalul tău, dacă te obișnuiești să ai tot timpul aceste relații în fața ochilor.

XLII. Află că principiul și fundamentul religiei constau în a avea despre zei opinii corecte și sănătoase, în a crede că există, căși întind providența pretutindeni, că guvernează lumea cu înțelepciune și dreptate; că tu exiști aici pe pământ pentru a-i asculta, pentru a lua ca atare toate lucrurile care ți se întâmplă și pentru a consimți de bunăvoie și din toată inima la ele, ca venind din partea unei providențe bune și înțelepte. Astfel, nu te vei plânge niciodată de zei și nici nu-i vei acuza că nu au grijă de tine. Dar nu poți avea aceste sentimente decât renunțând la tot ceea ce nu depinde de noi și făcând astfel încât binele și răul să conșteie pentru tine în ceea ce depinde de noi. Căci dacă iei drept bine sau rău unul din aceste lucruri străine, devine necesar ca, atunci când ești frustrat în dorințele tale sau când te lovești de ceea ce te temi, să te plângi și să-i urăști pe cei care sunt cauza nenorocirilor tale. Căci toate animalele sunt născute pentru a urî și pentru a fugi de ceea ce le pare rău și dăunător și de ceea ce poate cauza aceste lucruri și, dimpotrivă, pentru a iubi și a căuta ceea ce li se pare util și bun și ceea ce stă la originea acestora. E deci imposibil ca acela care se consideră rănit să se complacă în ceea ce crede că îl rănește, de unde concluzia că nimeni nu se bucură și nu se complăce în propriul rău. Iată de ce un fiu își copleșește cu reproșuri și injurii tatăl, atunci când acesta nu-i dă partea sa din bunuri; iată ceea ce-i face pe Eteocle și Polinice astfel: ei privesc tronul ca pe o marfă de preț. Iată ceea ce-i face pe țaran, cârmaci, negustor să-i blesteme pe zei și iată în fine cauza murmurului celor care-și pierd soțiile și copiii.

Căci acolo unde este utilitate, acolo este și pietate. Astfel, orice om care are grijă să-și regleze dorințele și aversiunea după regulile prescise are grijă să-și hrănească și să-și crească pietatea. În libațiile, sacrificiile și ofrandele sale, fiecare trebuie să urmeze obiceiul din țara sa și s-o facă în modul cel mai pur, fără să dea dovadă de nepăsare, fără neglijență, fără ireverențiozitate, fără meschinărie și totodată fără o somptuozitate care să-i depășească forțele.

XLIII. Când te duci să consulți oracolul, amintește-ți că nu știi ce trebuie să se întâmple și că mergi acolo pentru a afla. Dar amintește-ți în același timp, dacă ești filozof, că ducându-te să-l consulți, știi foarte bine de ce natură este ceea ce trebuie să se întâmple. Căci, dacă este unul din lucrurile care nu depind de noi, nu poate fi nici bine, nici rău pentru tine. Nu aduce deci cu tine la oracolul tău nici înclinația, nici aversiunea pentru vreun lucru de pe lume, altfel vei tremura întotdeauna; dar fii convins că tot ceea ce se va întâmpla e indiferent și nu te privește și că, de orice natură ar fi, depinde de tine să-l folosești bine și nimeni nu te poate împiedica să faci acest lucru. Mergi deci cu încredere, ca și cum te-ai apropia de zei, care binevoiesc să te sfătuiască. În rest, când ți se vor da sfaturi, amintește-ți că ai recurs la sfătuitoari și cine sunt aceia ale căror ordine le vei nesocoti dacă nu-i ascuți. Dar nu te duce la oracol așa cum voia Socrate, adică nu te duce pentru lucrurile pe care nu le poți cunoaște decât prin evenimente și pe care nu le putem prevedea nici prin intermediul rațiunii, nici prin regulile vreunei arte. Astfel, când va trebui să te expui la mari pericole pentru un prieten sau pentru patrie, nu te duce să consulți oracolul pentru a ști ce trebuie să faci. Căci dacă acesta îți spune că măruntaiele victimei sunt de rău augur, e evident că acest semn îți prezice sau moartea, sau răni, sau exilul; dar rațiunea îți spune că, în ciuda tuturor acestor lucruri, trebuie să-ți aperi prietenul sau patria. Ascultă deci de un oracol și mai mare decât cel pe care îl consultai, ascultă de Apollo Pythianul, care a alungat din templul său un om care nu și-a apărat prietenul care a fost asasinat.

XLIV. Prescrie-ți de acum încolo un anumit caracter, o anumită regulă pe care s-o urmezi întotdeauna, indiferent dacă ești singur sau împreună cu alții.

XLV. Cel mai adesea păstrează tăcerea, sau nu spune decât lucrurile necesare, și spune-le în puține cuvinte. S-ar putea întâmpla, dar rareori, să trebuiască să vorbești, când ocazia o va cere, dar nu